

Asia: VN/28598/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotetusta uudesta yhteiskuntatietoedellytyksestä?

Familia kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Yleisesti ottaen emme pidä perusteltuna kansalaistamisen ehtojen kiristämistä entisestään nykytilanteessa, jossa maahanmuuttajien pyrkimyksistä rakentaa elämää Suomessa ja kotoutua on tehty jatkuvasta vaikeampaa ja kalliimpaa. Näkemyksemme mukaan maahanmuuttaja, joka saavuttaa kansalaistamisen nykyiset vaatimukset osoittaa jo sillä onnistuneen kotoutumisensa suomalaiseen yhteiskuntaan. Mikäli koe toteutetaan, esitämme minimissään seuraavia muutoksia:

Kansalaisuuskokeen vaatimustason tulee olla sellainen, ettei se vaadi merkittävää opiskelua. Kaikilla maahanmuuttajilla ei ole yhtäläisiä opiskeluvälmiuksia ja -taitoja.

Kokeen kustannuksia tulee saada laskettua merkittävästi luonnoksen arvioidusta 235–470 euron kustannuksesta.

Kaikkien suomeksi tai ruotsiksi suoritettujen toisen asteen tutkintojen tulee antaa sellaiset tiedot ja taidot, että ihminen saa tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja pystyy toimimaan siinä.

Varmistetaan tasa-arvon toteutuminen ja yksityisyyden suoja silloin kun koetta ei tarvitse suorittaa lääketieteellisten syitten takia.

Varmistetaan kokeen ja koemateriaalien saatavuus niin, ettei kansalaisuuskokeesta tule toista kielikoetta. Koe pitää voida suorittaa myös tavalla, joka ei mittaa luetun ymmärtämistä.

Varmistetaan koemateriaalien saaminen fyysisessä muodossa, jotta digitaidoista ei tule kynnyskysymystä kansalaisuuden saamiselle.

Lääketieteelliseen syyhyn perustuva vapautus kokeesta vaatii tarkennusta. Esimerkiksi, kuka tekee viimeisen päätöksen. Voisiko Maahanmuuttovirasto olla eri mieltä lääkärinlausunnon kanssa? Miten varmistetaan se, ettei Maahanmuuttovirasto saa terveystietoja, jotka eivät sille kuulu. Miten huolehditaan siitä, ettei tästä prosessista aiheudu kohtuuttomia kustannuksia kansalaisuutta hakevalle?

Lakitekstissä tulee huomioida tasa-arvo monipuolisesti suomalaisena arvona. Esimerkiksi, uskontojen ja etnisyyksien välinen tasa-arvo tulee huomioida. Myös miesten asema, oikeudet ja velvollisuudet perheessä ja esimerkiksi vanhempainvapaan pitäjänä tulisi huomioida.

Nyt ehdotetun luetun ymmärtämiseen perustuvan kokeen rinnalle tulee tuoda koe, joka perustuu esimerkiksi puheen ymmärtämiseen, jotta kokeesta ei tule käytännössä toista kielikoetta. Koe tarvitsee joka tapauksessa erilaisia vaihtoehtoja, jotta erilaiset kuulon- ja näönalenumat voidaan huomioida. Vaihtoehtoisesti kehitetään yksi koe, joka mittaa sekä kielitaitoa että yhteiskuntatietoutta.

Millaisia näkemyksiä teillä on kansalaisuuskoejärjestelmän ehdotetusta toteutustavasta?

Yksi luonnoksessa ehdotettu poikkeus kansalaisuuskoevaatimukseen on ylioppilastutkinto, mikä asettaa lukiossa opiskelevat epätasa-arvoiseen asemaan ammattikoulussa opiskelevien ihmisten kanssa. Pidämme ongelmallisena näkemystä, jonka mukaan mahdollisesti koko ikänsä Suomessa asunut ja koulunsa käynyt ei kansalainen joutuisi suorittamaan kansalaisuuskokeen, koska hän suorittaa ammatillisen perustutkinnon ylioppilastutkinnon sijaan. Tällöin hänet asetetaan välittömästi epätasa-arvoiseen asemaan sekä niiden ei-kansalaisten kanssa, jotka suorittavat ylioppilastutkinnon, että niiden ammatillisen perustutkinnon suorittavien kanssa, joilla on jo kansalaisuus. Vaikka tällainen tilanne olisi todennäköisesti harvinainen, pidämme tuomittavana sellaisen lain säätämistä, joka toteutuessaan lisäisi epätasa-arvoa. Huomionarvoista on myös se, että hallituksen jo toteuttamat kiristykset kansalaistamiseen hidastavat myös alle 18-vuotiaiden kansalaisuuden saamista, hallituksen omienkin arvioiden mukaan, mikä todennäköisesti lisää yllä mainittujen skenaarioiden toteutumista. Näin ollen pidämme kohtuuttomana, että ihmiset, jotka ovat suorittaneet merkittävän osan koulutustaan Suomessa, eivät olisi oikeutettuja täysin poliittisiin oikeuksiin ilman kansalaisuuskoea ja siihen liittyviä taloudellisia ja henkisiä panostuksia.

Sen lisäksi että esitetty lakimuutos loisi yllä mainitun kaltaisia eriarvoistavia tilanteita, se signaloisi lisäksi sitä, että kaikki toisen asteen koulutukset eivät anna riittäviä työkaluja toimimaan yhteiskunnan täysipainoisena jäsenenä. Tällainen viesti olisi vahingollinen kaikille nuorille ja todennäköisesti kasvattaisi yhteiskunnallisia jakolinjoja. Vaikka lakimuutoksella pyritäänkin vaikuttamaan vain kansalaisuutta hakeviin ihmisiin, olisi lakimuutos koulutuksen osalta viesti kaikille nuorille. Suomessa myös korkeakouluun voi hakea ammatillisella perustutkinnolla, joten onkin perusteltua kysyä miksi se ei antaisi valmiuksia yhteiskunnassa toimimiseen. Irvokkaimmillaan oltaisiin tilanteessa, jossa ei-kansalainen suorittaa ammatillisen perustutkinnon ja yliopistotutkinnon, mutta Maahanmuuttovirasto katsoisi, ettei hänellä ole riittäviä tietoja ja taitoja suomalaisesta yhteiskunnasta.

Kiinnitämme lisäksi huomiota siihen, että luonnoksessa peruste kansalaistamiseen ilman kansalaisuuskoea on "sellaisesta merkittävästä ja pitkäaikaisesta lääketieteellisestä syystä, jonka vuoksi hänen ei voitaisi kohtuudella olettaa täyttävän edellytystä." Tämän muotoisena laki jättäisi

näkemyksemme mukaan liikaa tulkinnanvaraa lääketieteellisen syyn arvioinnille. Jäisikö lopullisen päätöksen tekeminen Maahanmuuttovirastolle, jonka alaan ei kuulu lääketieteellisten perusteluiden arvioiminen vai tekisikö arvion joku muu viranomaistaho. Lisäksi Maahanmuuttovirasto saisi haltuunsa arkaluontoisia terveystietoja, joihin sillä ei muutoin ole pääsyä, mitä pidämme epäsuotavana yksilön oikeusturvan kannalta. Lisäksi mikäli terveydentilan todistamisesta tulee kustannuksia yksilölle, lisääisi tämä epätasa-arvoa terveiden ja sairaiden sekä pystyvien ja vammaisten välillä. Näin ollen pidämme mahdollista kansalaisuutta hakevalle aiheutuvaa kustannusta perustuslain vastaisena.

Luonnoksessa esitetyt ehdotukset suomalaisen yhteiskunnan arvoista ja tavoista kuulostavat islamofobisilta, varsinkin koska painotus on sukupuolten tasa-arvossa ja naisten asemassa. Suomalaisiin arvoihin ja perustuslakiin kuuluu kaikenkattava tasa-arvo mukaan lukien eri uskontoja edustavien ja eri etnisyyksien välillä. Lakitekstin ja kokeen tulisi puolustaa ja edistää tasa-arvoa riippumatta siitä, missä kontekstissa tasa-arvosta puhutaan. Lisäksi sukupuolten tasa-arvosta puhuttaessa, olisi hyvä huomioida myös miesten asema erityisesti perhe-elämässä. Myös miehillä on oikeus ja velvollisuus osallistua perhe-elämään ja lasten kasvatukseen ja esimerkiksi olla kotona vanhempainvapaalla perheeseen syntyneen vauvan kanssa.

Luonnoksessa kokeen kieli ja muoto on valittu lähtökohtaisesti kustannussyistä. Mikäli kokeesta tulee vain luetun ymmärtämiseen perustuva monivalintakoe, tulee siitä käytännössä toinen kielikoe nykyisen YKI testin rinnalle. Jos kokeen suorittaminen vaatisi tekstin ymmärtämistä YKI 3 tasolla, tarkoittaisi se sitä, että kansalaisuutta hakevilla tulisi joko puhua tasolla 3 tai 4, tai vaihtoehtoisesti vaadittaisiin laajempaa kielitaitoa.³ Koska kansalaisuuskokeesta ei ole luonnoksen mukaan tarkoitus tehdä kielikoetta näemme, että kielivaatimuksen osalta luonnosta pitää tarkentaa. Kokeen voisi suorittaa esimerkiksi haastatteluna, jolloin välttyttäisiin käytännön muutokselta kielivaatimukseen. Erilaisia kokeita on joka tapauksessa järjestettävä esimerkiksi ihmisille, joilla on kuulovamma ja/tai näkövamma.

Näkemyksemme mukaan nykyisessä luonnoksessa jätetään liian tulkinnanvaraiseksi mistä materiaaleista kysymykset koostuvat ja miten varmistetaan materiaalien esteetön saanti. Luonnoksessa onkin sivuttu digitaitoja yhtenä mahdollisena osa-alueena ja nykyiset materiaalit ovat myös paljolti digitaalisina, mikä luonnoksen mukaan lisää materiaalien saavutettavuutta. Huomauttaisimme kuitenkin ettei, materiaalien olemassaolo pelkästään digitaalisina ole todellista saavutettavuutta. Materiaalien koostaminen selkeäksi, kielitasoltaan sopivaksi kokonaisuudeksi, joka on saatavilla myös fyysisessä muodossa ja esimerkiksi äänikirjana olisivat asioita, jotka varmistaisivat materiaalien saavutettavuuden ja tasa-arvon toteutumisen eri lailla pystyvien ihmisten välillä.

Yksi näkökulma yhteiskuntaosaamiseen on myös se, että jo tehdyt kiristykset kansalaisuuden vaatimuksiin ovat kasvattaneet huomattavasti kansalaisuuden saamiseksi edellytettävää asumisaikaa. Tämä lisää myös vuosia elettyä elämää ja suomalaisessa yhteiskunnassa toimimista. Lisäksi kiristykset kaikkiin oleskelulupiin tarkoittavat sitä, että Suomeen muuttaneen henkilön on ollut pakko pystyä toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja työllistyä sekä kotoutua. Näin ollen Suomessa eletyt vähintään kahdeksan vuotta muodostavatkin ns. eletyn elämän kokeen ja

voidaankin sanoa, että kahdeksan vuoden Suomessa asuttu aika tarkoittaa sitä, että henkilö on onnistuneesti kotoutunut Suomeen. Tällöin kirjallista koetta ei tarvittaisi.

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotettujen muutosten vaikutuksista?

Luonnoksessa todetaan, että kokeen tavoitteena on mitata onnistunutta kotoutumista, minkä jälkeen Suomeen muuttanut henkilö voi saada Suomen kansalaisuuden. Näkemyksemme mukaan kotoutumisen tulee olla kaksisuuntaista ja kansalaisuus voitaisiin myöntää osana kotoutumista, kuten oli ennen Petteri Orvon hallituksen toteuttamia kansalaisuuslain kiristyksiä. Sen lisäksi, että hallitus on kiristänyt kansalaistamisen ja oleskelulupien vaatimuksia merkittävästi ja edellyttää korkeaa kotoutumisen astetta, hallitus on heikentänyt kotoutumisen edellytyksiä. Näkemyksemme mukaan hallituksen kotoutumistyöhön kohdistamat leikkaukset heikentävät Suomeen muuttaneiden ihmisten mahdollisuutta kotoutua, ihmisten omasta halusta tai toimeliaisuudesta riippumatta. Onkin nurinkurista, että kotoutumisen vaatimustaso kasvaa samaan aikaan, kun se jätetään yhä suuremmissa osin yksilön harteille.

Luonnoksessa todetaan sivulla 11 "Kansalaisuuden saamisesta kiinnostuneelle voidaan tällä tavoin asettaa vaatimuksia, joita voidaan pitää perusteltuina ja hyväksyttävinä, ja kansalaisuuskoe on siten toteutettavissa oikeudenmukaisella tavalla."1 Vaikka kansalaistamiselle voidaan asettaa vaatimuksia, joita jo nykyisellään on huomattava määrä ja kansalaisuuskoe on toteutettavissa oikeudenmukaisesti, ei se tarkoita vielä sitä että, koe olisi oikeudenmukainen. Luonnoksessa kansalaisuuskokeen oikeudenmukaisuuden puoltana käytetty vastine toteaaakin, että kansalaisuuskoe on mitä todennäköisimmin epäoikeudenmukainen.2 Kansalaisuuden epääminen kokeen perusteella ei näkemyksemme mukaan ole rinnastettavissa, esimerkiksi ajokokeessa epäonnistumiseen. Siinä missä henkilö, joka ei läpäise ajokoetta olisi vaara liikenteessä, kansalaisuuskoetta läpäisemätöntä henkilöä ei voitane pitää vaarana suomalaiselle yhteiskunnalle. Riippumatta siitä miksi, kansalaisuutta hakeva epäonnistuisi kokeessa, pidämme kansalaisuuden epäämistä sillä perusteella epäoikeudenmukaisena.

Ensinnäkin nykyisellä kahdeksan vuoden asumisaikavaatimuksella ja kiristyneillä oleskelulupavaatimuksilla voidaan ajatella, että henkilö on osoittanut halukkuutensa pitää Suomea tosiallisena maana, jossa rakentaa elämä. Näin ollen hän on tehnyt valintansa sen suhteen, että Suomi on hänen asuinmaansa, eikä hänen tilanteensa ole rinnastettavissa esimerkiksi henkilöön, joka on ollut Suomessa työkomennuksella. Näkemyksemme onkin, että mikäli henkilö ei ole näiden vähintään kahdeksan vuoden aikana kartuttanut sellaista tietämystä suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta, on vika yhteiskunnassa ei hakijassa.

Toisekseen koe voisi muodostaa pysyvän ja epäoikeudenmukaisen esteen kansalaisuutta hakevan henkilön kansalaistamiselle. Luonnoksessa todetaan, että koe rahoitettaisiin vuodesta 2027 alkaen koemaksuilla. Luonnoksessa arvioitujen kansalaisuuden hakijoiden määrä on 5000–10000, mikä asettaisi kansalaisuuskokeen hinnan noin 240–470 euron välille. Alimmillaan kansalaisuuskoe nostaisi kansalaisuushakemuksen hintaa reilu 40 % ja korkeimmillaan 85 %. Euromääräisesti voidaan myös puhua merkittävästä kulusta, puhumattakaan siitä, jos kokeesta ei pääsisi läpi. On myös huomionarvoista että, kansalaisuutta hakeva on jo ennen kansalaistamistaan todennäköisesti maksanut tuhansia euroja oleskelulupahakemuksien käsittelymaksuja. Tällöin kansalaisuuskoe

vaikuttaisi erityisesti pienituloisiin ihmisiin aikana, jolloin elinkustannukset ovat jo valmiiksi nousseet merkittävästi.

Tähän voitte kirjoittaa muita mahdollisia näkemyksiänne.

-

Helmanen Elina
Familia ry